Tio förklaringsmodeller bakom mutbrott

Hur dömda personer förklarar varför de begått mutbrott
– en genomgång av mutbrottsdomar från åren 2013-2019

INSTITUTET MOT MUTOR

Om Institutet Mot Mutor

Institutet Mot Mutor (IMM) skapar tilltro i samhället genom att motverka korruption och underlätta för samhällets aktörer att göra rätt. IMM är en näringslivsorganisation som har funnits sedan 1923.

Tyngdpunkten i verksamheten ligger på att informera företag, näringslivets organisationer, myndigheter och massmedier om vad korruption är, hur den tar sig uttryck och hur den kan motverkas.

En grundläggande del i IMM:s arbete är att arbeta med självreglering som ett verktyg för att bekämpa korruption i samhället. IMM förvaltar självregleringen Näringslivskoden. Koden fyller ut och förtydligar straffbestämmelserna om mutbrott samt skapar en säkerhetsmarginal till det olagliga.

IMM:s huvudmän är Stockholms Handelskammare, Svenskt Näringsliv och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Partnerorganisationer till IMM är Svensk Handel, Läkemedelsindustriföreningen, Bankföreningen och Byggföretagen. IMM har därutöver ett antal stödjande medlemmar.

INSTITUTET MOT MUTOR

STATISTIK

96 domar **138** utsagor **230** förklaringar

Relation

Privat – offentlig
81 (59%)

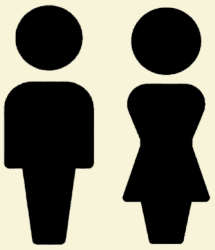
Privat – privat
57 (41%)

Givare

67 män 7 kvinnor

Tagare

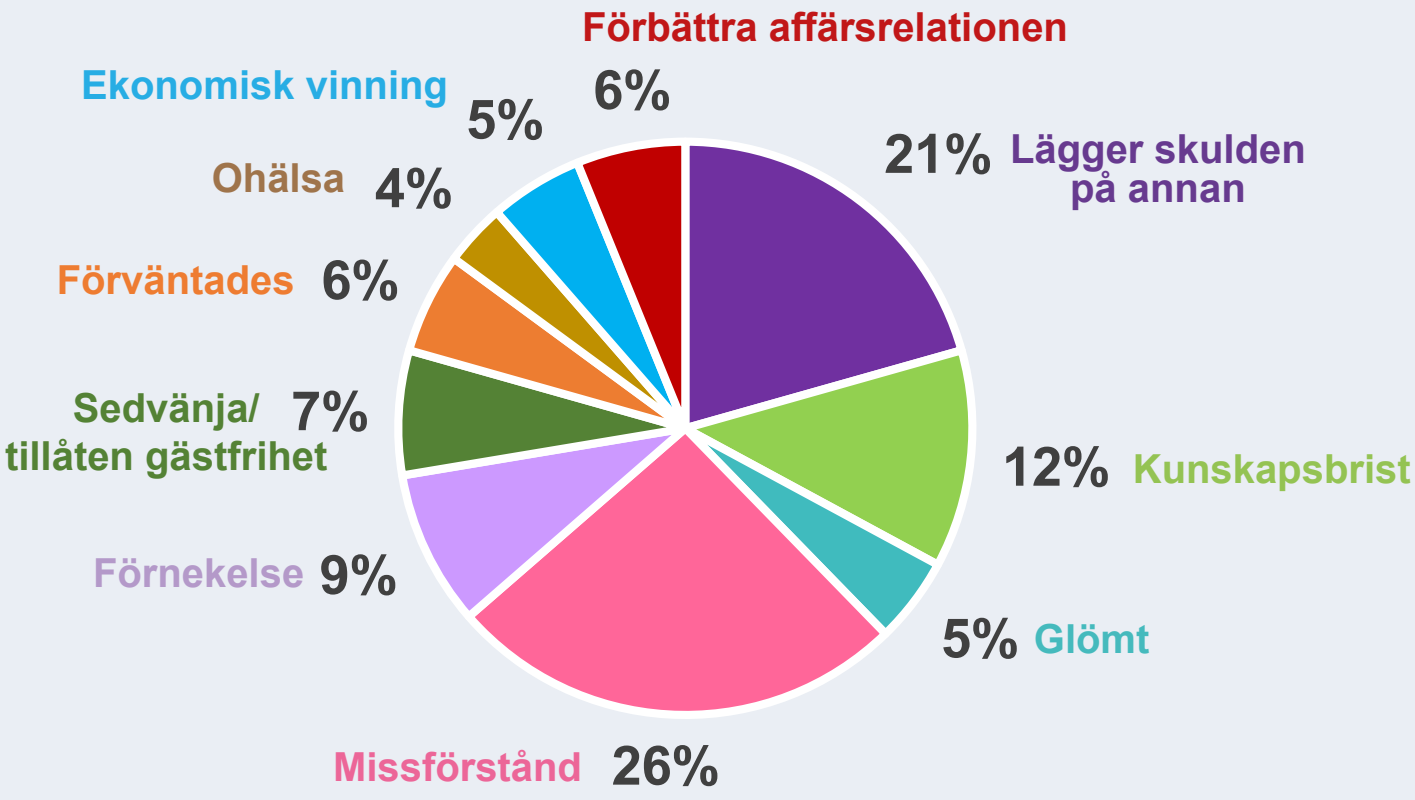
49 män 15 kvinnor

84% 16%

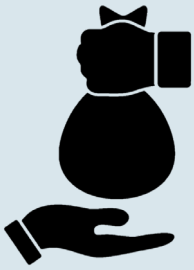
Antal och andel förklaringsmodeller

Givare 111 Tagare 119

STATISTIK

Vanligaste förklaringsmodellen

Givare

1. Missförstånd
2. Lägger skulden på annan
3. Förbättra affärsrelationen

Tagare

1. Lägger skulden på annan
2. Missförstånd
3. Kunskapsbrist

Privat–offentlig

1. Missförstånd
2. Lägger skulden på annan
3. Kunskapsbrist

Privat–privat

1. Lägger skulden på annan/ Missförstånd
2. Förnekelse
3. Ekonomisk vinning/ Förbättra affärsrelationen

Kvinnor använder sig oftare av förklaringsmodeller som handlar om sociala relationer än vad män gör. På givarsidan var förklaringsmodellen sedvänja/tillåten gästfrihet tre gånger vanligare bland kvinnor än män. På tagarsidan användes förklaringsmodellen av var femte kvinnlig tagare. Kvinnor använde också förklaringsmodellen kunskapsbrist i högre utsträckning än män.

Män använder sig oftare av förklaringsmodeller som tillbaka-visar att ett mutbrott har skett och förklaringsmodellen missförstånd används väsentligt oftare av män. Några förklaringsmodeller har enbart använts av män: förnekelse, förbättra affärsrelationen och glömt.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Om rapporten 1

Tio olika förklaringsmodeller 2

Resultat 3

- Hur rationaliserar givare sitt agerande 3
- Hur rationaliserar tagare sitt agerande 7
- Män och kvinnor använder olika förklaringsmodeller 12
- Kunskapsbrist vanligare i relationen privat-offentlig 14

Hur kan resultatet hjälpa till i antikorruptionsarbetet? 15

Bilaga - förteckning över rättsfall 17

Om rapporten

Denna rapport ger en bild av hur personer som dömts för mutbrott enligt vad som anges i domarna har förklarat, eller rationaliserat, sitt brottsliga agerande. Syftet med rapporten är dels att bidra med ökad kunskap om vilka förklaringsmodeller som används för att rationalisera mutbrott, dels att bilda underlag för diskussioner och utbildning i organisationers förebyggande antikorruptionsarbete.

Underlaget för studien utgörs av 96 fällande mutbrottsdomar under åren 2013-2019 som tillsammans innehåller 138 utsagor från dömda personer.[1]

Domarna har analyserats utan en specifik teori om vad resultatet skulle bli. De förklaringsmodeller som redogörs för i denna studie har arbetats fram utefter mönster i hur de dömda personerna har förklarat sitt brottsliga agerande. I arbetet med att utforma modellerna har jämförelser skett med tidigare, liknande studier från Brottsförebyggande rådet.[2]

En utsaga har ibland kunnat kopplas till fler än en förklaringsmodell. I de fallen har upp till tre av de mest framträdande förklaringsmodellerna inkluderats i resultatet. Anledningen till att begränsa till tre förklaringsmodeller har varit att skapa en balans mellan de olika nyanserna i en utsaga för att inte anta ett för snävt perspektiv och att skapa en hanterbar mängd förklaringsmodeller per utsaga. Statistiken innehåller därför fler använda förklaringsmodeller än vad det finns utsagor.

1 Se förteckning i slutet för en fullständig lista över inkluderade domar. Rättsfallsunderlaget har baserats på IMM:s rättsfallsbank som löpande uppdateras med domar rörande mutbrott. Med fyra undantag har samtliga fällande domar i rättsfallsbanken under perioden inkluderats. Undantagen har motiverats av att det i de fyra domarna inte gått att utläsa någon förklaringsmodell utan den åtalade har förbehållslös erkänt handlingen och brott.

2 Brå rapport 2007:21 Korruptionens struktur i Sverige och Brå rapport 2014:4 Korruption i Myndighetssverige.

Tio olika förklaringsmodeller

Följande tio huvudsakliga förklaringsmodeller har identifierats baserat på rättsfallsunderlaget.

Lägger skulden på annan

Personen skyller det brottsliga agerandet på någon annan, till exempel genom att någon annan har sagt att agerandet varit tillåtet, brottet skett efter hot eller att brottet genomförts av någon annan.

Kunskapsbrist

Personen förklarar sitt agerande med att denne inte blivit informerad om gällande regler/policy eller på annat sätt inte förstod innebörden av lagstiftningen.

Glömt

Personen anger att denne glömt bort själva händelsen, till exempel att personen inte kommer ihåg att denne gjort något eller varför den gjort något.

Missförstånd

Personen ger förklaringen att det som skett är ett missförstånd, till exempel att en betalning avser något annat än en muta.

Förnekelse

Personen anger att denne inte agerat på det sätt som framförts utan att anklagelsen är falsk och att personen därmed förnekar händelsen.

Sedvänja/tillåten gästfrihet

Personen förklarar sitt agerande med att det denne gjort inte är otillåtet, till exempel att det alltid varit tillåtet att bjuda på middagar eller att en present är tillåten för att den har getts till eller mottagits från en vän.

Förväntades

Personen förklarar sitt agerande med att den gjort något för att det förväntades av andra, till exempel att det funnits förväntningar att delta i en tillställning eller att ge eller ta emot en gåva.

Ohälsa

Personen förklarar sitt agerande med psykisk eller fysisk ohälsa eller liknande.

Ekonomisk vinning

Personen förklarar sitt agerande med att denne tjänat på det, till exempel att pengar lånas ut till en bekant i ett annat företag utifrån möjligheten att få tillbaka pengarna med god ränta.

Förbättra affärsrelationen

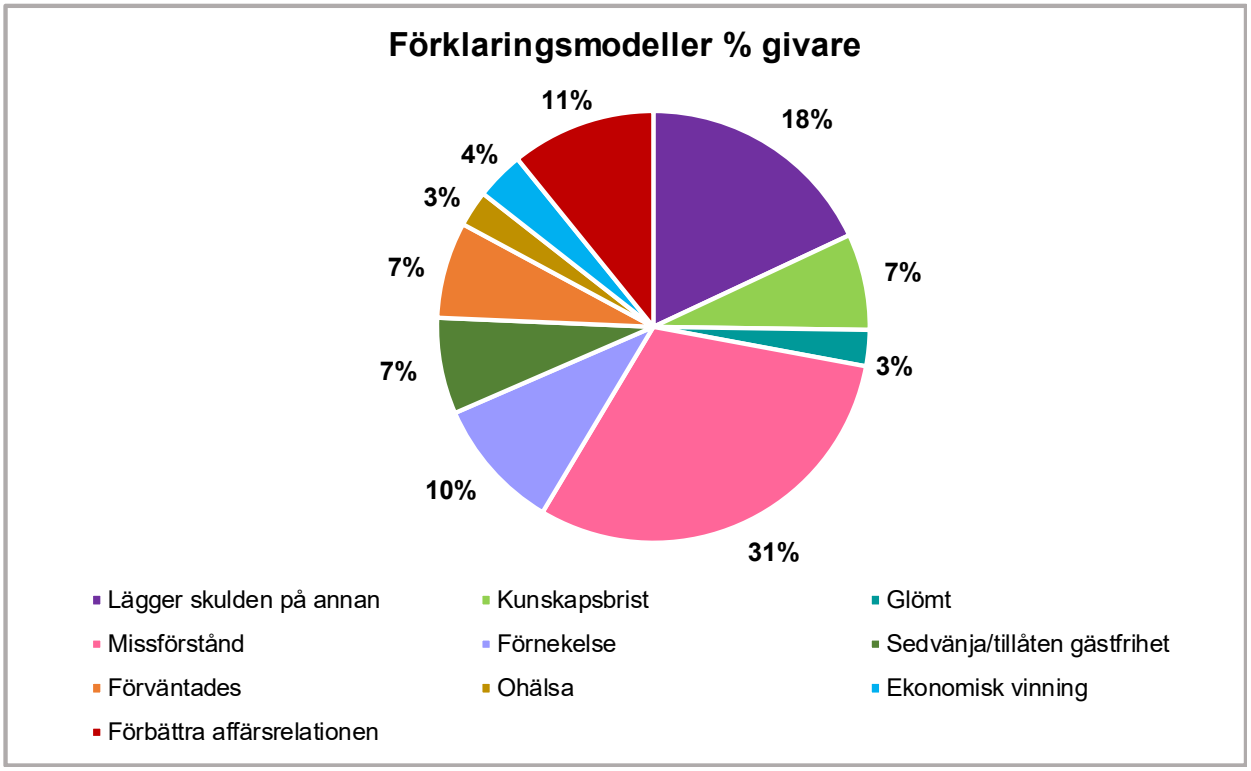
Personen förklarar sitt agerande utifrån att det var nödvändigt för att upprätthålla en god relation eller förbättra relationen till affärspartnern. Själva agerandet ses som en given del i god affärsmässighet och till ekonomiskt intresse för arbetsgivaren, och ibland som en skyldighet till arbetsgivaren.

Resultat

Hur rationaliserar givare sitt agerande

Antalet givare i studien uppgår till 74 personer som tillsammans har använt sig av 111 förklaringsmodeller.

Förklaringsmodellerna på givarsidan domineras av en förklaringsmodell: missförstånd (31 %). Därefter kommer förklaringsmodellerna lägger skulden på annan (18 %), förbättra affärsrelationen (11 %) och förnekelse (10 %). Mindre vanliga men ändå förekommande är förklaringsmodellerna sedvänja/tillåten gästfrihet (7 %), förväntades (7 %) och kunskapsbrist (7 %). Ovanligast är förklaringsmodellerna ekonomisk vinning (4 %), ohälsa (3 %) och glömt (3 %).

Figur 1 – Förklaringsmodeller givare
Antal förklaringar totalt av 74 givare: 111

Majoriteten av givarna förklarade mutbrottet med att det var fråga om *missförstånd* (31 %). Ett vanligt exempel på ett påstått missförstånd är att givaren inte menade att erbjuda en förmån eller bara skämtade och ville testa om det gick att erbjuda förmånen.

Några citat från givare som använde sig av förklaringsmodellen missförstånd är:

> *”Det är riktigt att han visade plånboken men skälet var endast att visa att han hade pengar för att betala varorna. (…) Han har sagt att han hade 500 kr-sedlar men bara för att de skulle förstå att han inte behövde stjäla något. (…) har missuppfattat honom.”*

”(H)ade inget andra syften med sina ageranden än att ’skämta’ och att ’testa om det gick’.”

”[Givaren] frågade […] ’skulle du inte ens ha gjort det för två miljoner’. De skämtade om detta varpå samtalet fördes in på andra saker.”

”[Givaren] har uppgivit att han uppfattade [myndighetsperson] som otrevlig och att han reagerade på detta genom att säga ’vem fan måste man muta för att få ut info’. Han sa det två gånger men det var inte allvarligt menat utan det var ett arrogant skämt.”

Näst vanligaste förklaringsmodellen bland givarna var att mutbrottet var någon annans fel – *lägger skulden på annan* – en förklaring som gavs av nästan var femte givare (18 %). Några citat från givare som använde sig av denna förklaringsmodell är:

”Blev beordrad att betala för en annan sammankomst, tänkte inte på bestickning. Andra gången han köpte mutor blev han också beordrad men kopplade inte då heller till bestickning.”

”All representation godkändes av närmaste chef. Fick information om företagets riktlinjer först senare.”

”[Tagaren] hotade med att han skulle förstöra [givarens] eget rykte om han inte fick betalt. [Tagaren] hade väldigt gott rykte på [sin arbetsplats] och bland medlemsföretagen och [givaren] kände att han inte hade något annat alternativ än att träffa en överenskommelse med [tagaren].

”Trodde sponsringen var godkänd från högre nivå. Det sa i alla fall tagaren.”

Förklaringsmodellerna förbättra affärsrelationen och förnekelse användes i nästan lika hög utsträckning (11 % respektive 10 %).

När förklaringsmodellen förbättra affärsrelationen användes handlade det ofta om att skapa eller bibehålla en god relation. Några citat från givare som använt denna förklaringsmodell är:

”(A)nledningen att (…) bjöds med var arbetsrelaterad, för att förbättra relationer och att få en bättre dialog så att det blev lättare att arbeta tillsammans.”

”Volvon var en gåva till [tagaren] för gott samarbete under 15 år. Gåvan var ett önskemål från [tagaren], som valde ut en bil på Bilia.”

”Det var viktigt att ha en god relation till [bolaget] och [tagaren] i och med att denne var chef på [bolaget].”

När förklaringsmodellen förnekelse användes inkluderade förklaringarna bland annat att hela händelsen är påhittad, att möten och liknande aldrig ägt rum eller att åtalet baseras på falska uppgifter. Några citat från givare som använde sig av denna förklaringsmodell är:

> *”Han vet inte varför hon sagt det här om honom. Han hade bra kontakt med personalen men han och hon pratade knappt med varandra. Han vet inte om hon hade något mot honom eller var på dåligt humör när han gjorde olika framställningar.”*
>
> *”Det stämmer inte att han erbjöd polisen pengar. Han har inte sagt något som kan ha missuppfattats som sådant heller.”*
>
> *”Den aktuella dagen genomförde han ett förarprov, som han dock blev underkänd på. Han har kört upp flera gånger tidigare men accepterade ändå resultatet. Han har inte försökt muta [trafikinspektören]. Det fanns över huvud taget ingen sedelbunt i bilen vid körningen.”*

Förklaringsmodellerna *sedvänja/tillåten gästfrihet* (7 %) och *förväntades* (7 %) var förekommande, om än inte bland de vanligaste. I båda fallen handlar det ofta om att förmånen uppgavs ha getts på grund av normer eller på grund av personliga band.

Några citat från givare som använde förklaringsmodellen sedvänja/tillåten gästfrihet är:

> *”(H)ar, som han uttryckt det, vid några enstaka tillfällen sedan 1995, för att vara snäll, lämnat kortfristiga lån mot ränta till bland annat anställda i bolaget. [Givaren och tagaren] har uppgett att de inom ramen för sin affärsmässiga relation alltid hade en mycket god personkemi och ett stort förtroende för varandra. (…) Båda har också uppgett att de betraktade lånet som en ren väntjänst och att ingen av dem ansåg att det hade något samband med deras yrkesutövning.”*
>
> *”Hon skickade en hudlotion till en handläggare som hon trodde hade beviljat henne ett tillstånd men det var felaktigt. Sådana gåvor är vanliga i det land hon kommer ifrån.”*
>
> *”Som förlåt för sent avhopp lyxade hon till resan för paret. För henne var det ingen stor sak, de var hennes vänner. Hon betalade ofta för sina vänner när de var ute och tänkte inte på pengar på ett vuxet sätt.”*

Några citat från givare som använde förklaringsmodellen förväntades är:

> *”Det fanns skäl att muta dessa beställarombud för att arbetet skulle löpa smärtfritt. De lämnade underlag inför upphandlingar och var de personer som visste vilket arbete som skulle utföras på vägarna. Av (…) har han fått lära sig ’Om man ger lite, får man mycket mer tillbaka’.”*
>
> *”Det skulle vara ett event och han fick order av sin chef att handla sprit till detta. Det fanns en förfrågan från kommunen om detta. Han kopplade inte detta till mutor och bestickning.”*
>
> *”Att han tog på sig ansvar för att ta den kostnaden beror på goodwill mot det bolaget, moraliskt ansvar snarare än att göra rätt för sig gentemot kund.”*

Mindre vanligt än för tagare, men ändå förekommande var förklaringsmodellen *kunskapsbrist* (7 %). Förklaringsmodellen avsåg främst situationer då givaren inte förstått att det denne gjort inneburit ett mutbrott, till exempel på grund av bristande kunskap om regler eller den skillnad i bedömning som görs mellan mottagare i offentlig respektive privat sektor. Några citat från givare som använt sig av denna förklaringsmodell är:

> *”Han kunde aldrig tänka sig att det faktum att han lånade [ut] pengar skulle leda till att han blev misstänkt för mutbrott.”*
>
> *”Ville bjuda tillbaka för en tidigare resa. Det var tänkt som en studieresa och han ser ingen anledning till att man inte kan kombinera det med nöje. Företaget fick betala pga att den bjudne inte bara är en vän utan också en affärsbekant.”*
>
> *”(D)et var någon som lämnade återbud och att man då ringde till [tagaren] och inte tänkte på att han var kommunal tjänsteman.”*

De minst vanliga förklaringsmodellerna bland givarna var *ekonomisk vinning*, *glömt* och *ohälsa*. Ingen av dessa förklaringsmodeller användes i fler än fem procent av rättsfallen.

Några citat från givare som använde sig av förklaringsmodellen ekonomisk vinning är:

> *”Även om [givaren] egentligen inte tycker om att låna ut pengar bestämde han och [X] ändå sig för att bevilja [tagaren] lånet eftersom det skulle vara kortfristigt och räntebärande.”*
>
> *”Hans syfte var att tjäna pengar. Han avsåg att han skulle skicka sina vänner till [X] för att de skulle få bättre ränta och amorteringar.”*

Följande citat illustrerar förklaringsmodellen ohälsa.

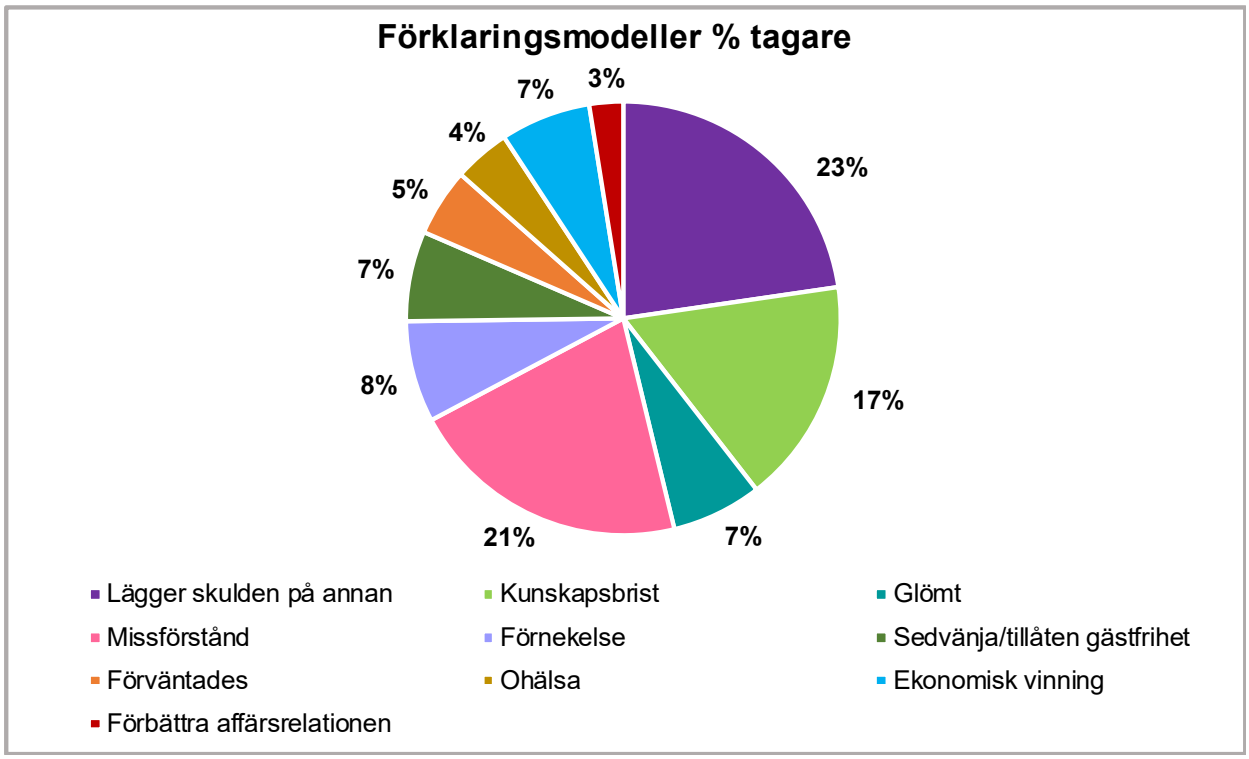
> *”Enligt [givaren] var det uppenbart att det inte var ett allvarligt menat erbjudande. (…) Han har beskrivit att han bl.a. på grund av sin ADHD kan vara väldigt mångordig och uppfattas som forcerad, särskilt under pressade förhållanden. Vid tillfället led han också av abstinens.”*

Hur rationaliserar tagare sitt agerande

Antalet tagare i studien uppgår till 64 personer som tillsammans har använt sig av 119 förklaringsmodeller.

Genomgången visar att det främst är tre förklaringsmodeller som används bland tagarna: lägger skulden på annan (23 %), missförstånd (21 %) och kunskapsbrist (17 %).

Minst vanliga förklaringsmodeller var förväntades (5 %), ohälsa (4 %) och förbättra affärsrelationen (3 %).

Figur 2 – Förklaringsmodeller tagare
Antal förklaringar totalt av 64 tagare: 119

Nästan var fjärde tagare (23 %) förklarade sitt brottsliga agerande genom att *lägga skulden på annan* för att mutan tagits emot. Några citat från tagare som använde sig av denna förklaringsmodell:

> *”Glömde betala men menar att det inte var (…) hans ansvar.”*
>
> *”Hade ingen kännedom om att pengarna satts in på hennes konto.”*
>
> *”Visste inget om någon policy om mutor, fått höra om den i efterhand. Hans chef som är ansvarig för att han inte fått den informationen.”*

Mer än var femte tagare (21 %) angav *missförstånd* som förklaringsmodell, det vill säga att det inte alls var fråga om en muta utan att agerandet istället handlade om något annat. Som exempel kan nämnas en person som förklarade bristande betalning till en leverantör för utbyggnad på personens privata egendom med att det var ett misstag att fakturering aldrig skedde.

Några citat från tagare som använde sig av förklaringsmodellen missförstånd:

> *”Hon har dock inte tagit emot någon muta. Det enda hon kan tänka sig är att pengarna avser kompensation för en misslyckad semester.”*
>
> *”Men det var mer hypotetiskt. Han fick inget svar. Det var inget erbjudande. Det har inte förekommit att han delat ut erbjudanden (…) men han kan ha sagt att saker skulle levereras (…). Det han sagt har förvrängts på samma sätt som i ’tysta leken’.”*
>
> *”Det var inte [givaren] som bjöd honom på resan. Skälet till att [givaren] betalade hotell och flygresa var att hans eget bankkort var avmagnetiserat och således omöjligt att använda.”*

Tredje vanligaste förklaringsmodellen var *kunskapsbrist* (17 %). I flera fall kombinerades denna förklaringsmodell med förklaringsmodellen att lägga skulden på annan, till exempel att chefen inte sagt att mottagandet av förmånen var fel eller att chefen varit svår att nå vilket medfört att man tvingats ta emot gåvan eftersom man inte visste vad man annars skulle göra. I andra fall handlade det om bristande kunskap om interna policys och regelverk.

Några citat från tagare som använde sig av förklaringsmodellen kunskapsbrist:

> *”(I)nte var en gåva utan ett lån trodde hon emellertid inte att det hon gjorde var otillåtet.”*
>
> *”Det kan vara svårt att veta vad som är arbetstid och vad som är fritid.”*
>
> *”(H)ade inte sett policyn mot mutor.”*
>
> *”(V)isste att det fanns en policy mot mutor, men det fanns åtskilliga policyer inom kommunen utan någon fortlöpande information om dem. Nyanställda fick veta var policyn fanns och det var upp till var och en att tillgodogöra sig den informationen.”*

Förekommande, men mindre vanliga, var förklaringsmodellerna *förnekelse* (8 %), *glömt* (7 %), *sedvänja/tillåten gästfrihet* (7 %) och *ekonomisk vinning* (7 %). Dessa förklaringsmodeller användes samtliga i nästan lika stor utsträckning.

Några citat som illustrerar förklaringsmodellen förnekelse är:

> *”Uppgiften att han fått en läsplatta är felaktiga. Han vet inte varför en av givarna sagt det.”*
>
> *”(H)ar inte tagit emot några gåvor, varken till sig själv eller till någon annan.”*

Ett citat som illustrerar förklaringsmodellen glömt är:

> *”Han minns inte vem (…) som skickade mejlet. Han deltog i bjudningen. Han har inget minne av vilka som var närvarande.”*

Några citat som illustrerar förklaringsmodellen sedvänja/tillåten gästfrihet är:

> *”Det var personliga gåvor mellan två nära vänner.”*
>
> *”(I)nte konstigt att gå med en kund till en butik eller gå en golfrunda eller liknande.”*
>
> *”(I)nte känt att träffarna (…) skett för att påverka honom på något otillbörligt sätt. Tvärtom var de till för att kommunen skulle slippa springa efter entreprenörerna och kontrollera dem hela tiden.”*

Några citat som illustrerar förklaringsmodellen ekonomisk vinning är:

> *”Anledningen till att betalning gick via [givaren] var att annars hade det blivit dyrare för honom; då hade man betalat skatt och moms.”*
>
> *”(B)rukade därför ibland hjälpa honom lite extra. (…) Det var aldrig aktuellt att hon i utbyte mot lånet skulle utföra någon motprestation. (…) Hon förklarade [för givaren] att hon inte skulle kunna betala tillbaka pengarna direkt, vilket han förstod. (D)et var inte möjligt för henne att (…) ta ett banklån.”*

I några fall (5 %) har tagare använt sig av förklaringsmodellen *förväntades*. Nedan följer några citat som illustrerar denna förklaringsmodell:

> *”Brukaren blev hennes vän och han propsade på henne pengarna trots att hon protesterade eftersom hon var medveten om att det var fel.”*
>
> *”(A)tt hon kände sig tveksam till att ta emot pengar (…) men en väninna (…) sa att hon vore dum om hon inte tog emot en gåva (…) [Givaren] skulle ta illa upp och bli ledsen om hon sa nej.”*
>
> *”Hon förstod att det var olagligt för anställda att ta emot lån eller gåvor eftersom de var jäviga. Hon sa att hon inte fick, att det var helt olagligt, men [X] slutade inte tjata. Hon kände sig tvungen att låna pengar av [X].”*

Till de mer ovanliga förklaringsmodellerna hörde *ohälsa* (4 %) och *förbättra affärsrelationen* (3 %).

Förklaringsmodellen ohälsa illustreras av följande två citat.

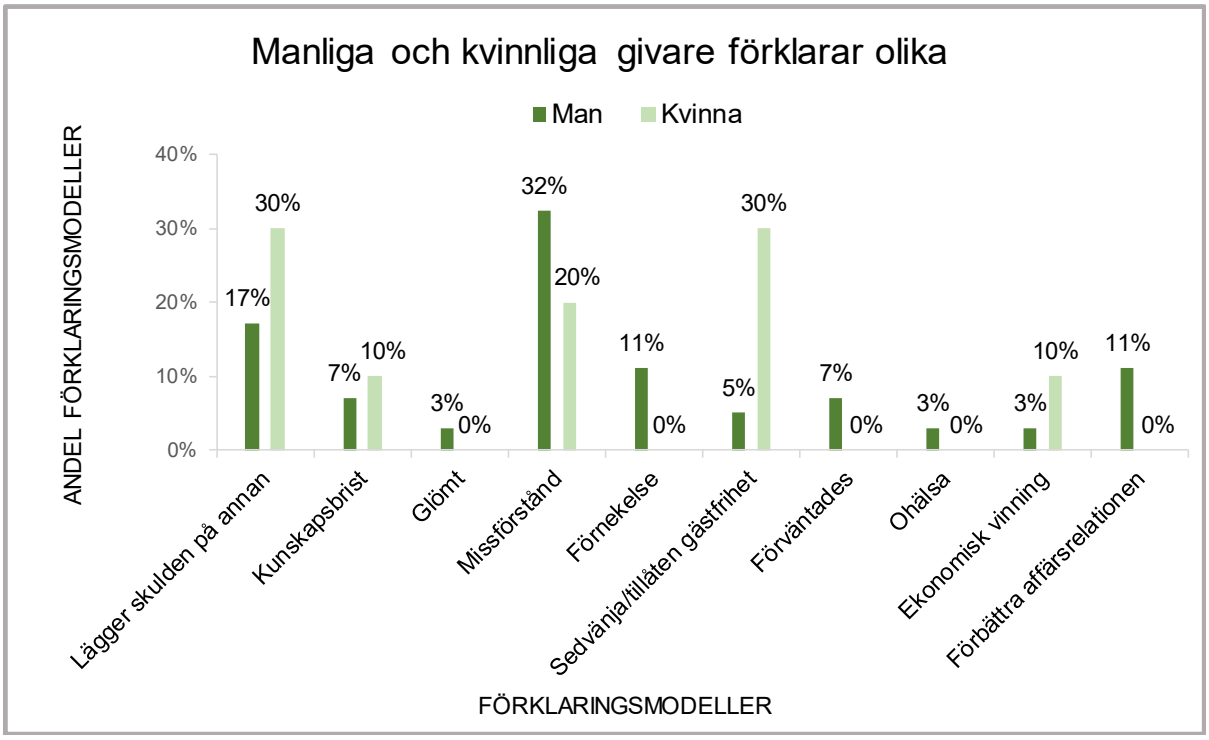
> *”Anledningen till att han (…) sagt att ’en person’ bjöd in till resan är att han har mått psykiskt dåligt.”*
>
> *”Han genomgick en bypass-operation. Under tiden dessförinnan hade han dålig hälsa och har dåligt minne från den tiden.”*

Följande citat illustrerar förklaringsmodellen förbättra affärsrelationen.

> *”(H)ar emellertid förklarat att de företog resan för att reda ut vissa problem som uppstått i affärsförhållandet.”*

Män och kvinnor använder olika förklaringsmodeller

Bland såväl dömda tagare som givare dominerar män. På givarsidan är 91 % män (67 personer) och 9 % kvinnor (7 personer). På tagarsidan är 77 % män (49 personer) och 23 % kvinnor (15 personer).

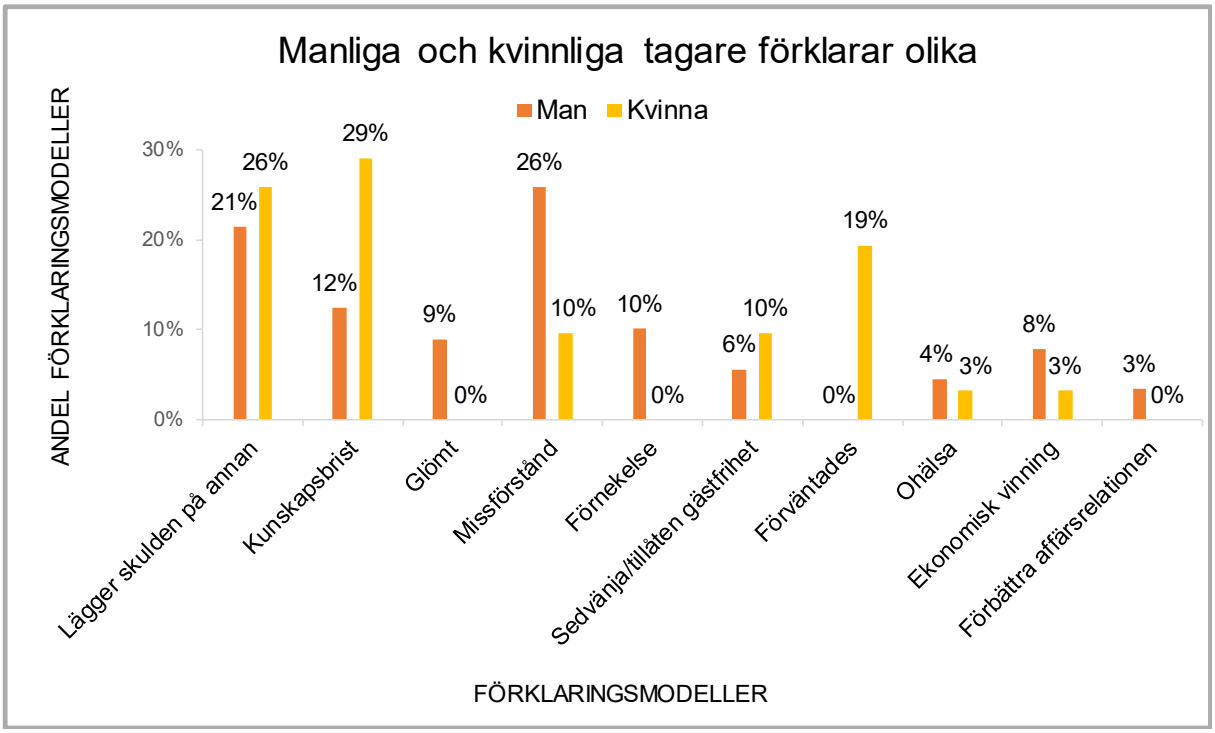

Figur 3 – Manliga och kvinnliga givare
Antal givare: 67 män, 7 kvinnor

Bland de manliga givarna dominerar två förklaringsmodeller: *missförstånd* och *lägger skulden på annan*. Dessa två, tillsammans med *sedvänja/tillåten gästfrihet* är också de vanligaste bland kvinnliga givare. Förklaringsmodellen sedvänja/tillåten gästfrihet används dock i väsentligt högre utsträckning av kvinnor än män (män 5 % och kvinnor 30 %).

Till skillnad från manliga givare använder kvinnliga givare därutöver enbart två andra förklaringsmodeller: *kunskapsbrist* och *ekonomisk vinning*. Kvinnor använder dessutom dessa förklaringsmodeller i högre utsträckning än män.

Förklaringsmodellerna *glömt*, *förnekelse*, *förväntades*, *ohälsa* och *förbättra affärsrelationen* har enbart använts av manliga givare.

Figur 4 – Manliga och kvinnliga tagare
Antal tagare: 49 män, 15 kvinnor

Såväl manliga (21 %) som kvinnliga tagare (26 %) använder förklaringsmodellen *lägger skulden på annan* som en av de mest frekventa. Denna förklaringsmodell används dessutom i nästan lika hög utsträckning av båda könen.

Kvinnliga tagare (29 %) använder förklaringsmodellen *kunskapsbrist* i betydligt högre utsträckning än manliga tagare (12 %). Detsamma gäller för förklaringsmodellen *förväntades* (19 % kvinnor och 0 % män). Även avseende förklaringsmodellen *sedvänja/tillåten gästfrihet* (10 % kvinnor och 6 % män) finns en överrepresentation bland kvinnliga tagare.

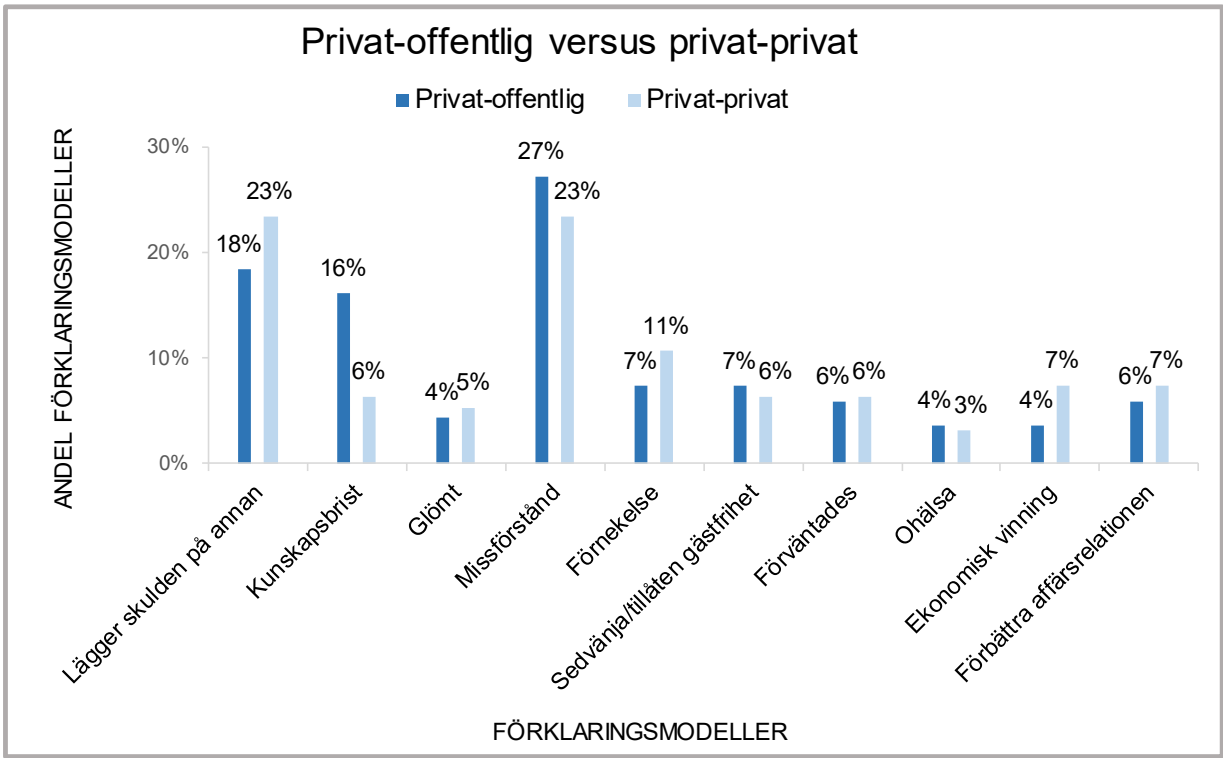
Förklaringsmodellen *missförstånd* är betydligt vanligare bland manliga tagare jämfört med kvinnliga (26 % män och 10 % kvinnor).

Enbart manliga tagare använde sig av förklaringsmodellerna *glömt*, *förnekelse* och *förbättra affärsrelationen.*

Kunskapsbrist vanligare i relationen privat-offentlig

De flesta rättsfallen avser mutbrott i relationen privat-offentlig (59 %). Oavsett sektorsförhållande var de två vanligaste förklaringsmodellerna *lägger skulden på annan* och *missförstånd*.

Överlag användes förklaringsmodellerna i relativt lika utsträckning oavsett sektorsförhållande. Förklaringsmodellen *kunskapsbrist* sticker dock ut såtillvida att den förklaringsmodellen var mer än dubbelt så vanlig i relationen privat-offentlig som i relationen privat-privat (16 % jämfört med 7 %).

Figur 5 – Privat-offentlig versus privat-privat sektorsförhållande
Antal av varje relation: 81 privat-offentlig, 57 privat-privat

Hur kan resultatet hjälpa till i antikorruptionsarbetet?

De mest frekvent använda förklaringsmodellerna – oavsett kön och sektorsförhållande – är missförstånd samt lägger skulden på annan. Givare använder dock i högre utsträckning än tagare förklaringsmodellen missförstånd, ofta i form av att det aldrig funnits en avsikt att erbjuda en muta. I många fall hänvisar den dömda till att denna endast ”skämtat” eller att det i själva verket inte rörde sig om en gratis förmån. Det är inte ovanligt att muterbjudanden, eller andra erbjudanden om brottsligt samarbete inleds genom att givaren ”testar” mottagaren genom olika uttryck.[3] Detta är något som personer som kan bli utsatta för mutförsök bör göras medvetna om och beredda på att hantera.

Kunskapsbrist är den tredje vanligaste förklaringsmodellen bland tagare. På tagarsidan hänvisas ofta till bristande kunskap om interna policydokument och regler. Förklaringsmodellen har i dessa fall ofta förenats med lägger skulden på annan och särskilt att chefen inte har varit tillräckligt tydlig.

Bland givare används förklaringsmodellen kunskapsbrist i mindre utsträckning än för tagare, men när det förekommer anges ofta en bristande kunskap om hur mutlagstiftningen ska tolkas och vad som utgör en otillbörlig förmån. En annan vanlig kunskapsbrist på givarsidan är den skillnad som finns i bedömningen av en förmåns tillåtlighet beroende på mottagarens roll som offentlig- eller privatanställd.

Att kunskapsbrist utgör en förklaringsmodell i en inte obetydlig del av fallen påvisar vikten av en kunskapshöjning kring vad mutor är och hur de kan se ut. Inom en organisation är det av stor vikt att alla anställda tydligt vet hur förmåner ska hanteras. Det kräver dels tydliga policydokument och riktlinjer, dels utbildning och löpande kommunikation.

En jämförelse mellan förklaringsmodeller beroende på sektorsförhållande visar att kunskapsbrist används som förklaringsmodell oftare i relationen privat-offentlig än privat-privat. Detta är särskilt fallet för tagarsidan där en fjärdedel av tagarna i relationen privat-offentlig angav kunskapsbrist som förklaringsmodell, vilket kan jämföras med fyra procent i relationen privat-privat. Detta belyser vikten av att i antikorruptionsutbildningar tydliggöra skillnaderna i hur förmåner bedöms beroende av om mottagaren är offentlig- eller privatanställd.

Vid en jämförelse mellan män och kvinnors förklaringsmodeller framkommer att enbart kvinnliga tagare använde sig av förklaringsmodellen förväntades. Det var också betydligt fler kvinnliga än manliga tagare som använde förklaringsmodellen sedvänja/tillåten gästfrihet. En möjlig förklaring är att kvinnliga tagare ofta är verksamma inom vård- och omsorgssektorn, en sektor som präglas av många och ibland nära relationer. Även på givarsidan var det vanligare bland kvinnliga än manliga givare att förklara sitt agerande med att det rörde sig om sedvänja/tillåten gästfrihet. Resultatet belyser vikten av att utrusta anställda med verktygen att säga nej till förmåner, även i fall där det delvis finns en vänskapsrelation eller då det finns en förväntansbild om att ta emot en förmån.

3 Se bl.a. Brå 2014:4 s. 101 med där angivna ytterligare källor. Brå refererar till ”beredskaps- eller varningsfraser”.

Noterbart är att förklaringsmodeller grundade i ekonomisk vinning generellt inte är särskilt vanligt förekommande. Givare respektive tagare använder dock förklaringsmodellen förbättra affärsrelationen oftare i relationen privat-privat jämfört med privat-offentlig. Denna förklaringsmodell bottnar ofta i en vilja att gynna arbetsgivaren eller affären, och resultatet antyder att företagskulturer som premierar resultat (effektivitetskultur) kan vara mer förekommande i den privata sektorn. En sådan kultur anses i sig kunna utgöra en grogrund för mutbrott.[4]

Några rekommendationer till organisationers antikorruptionsarbete utifrån resultaten i denna rapport är:

- ✓ Öka den generella kunskapsnivån om vad mutor är och hur de kan ta sig uttryck samt om vikten av vem mottagaren är genom återkommande utbildnings- och kommunikationsinsatser.
- ✓ Tydliggör det individuella ansvar som finns att inte bryta mot mutlagstiftningen.
- ✓ Ha tydliga policys och regelverk, gärna med praktiska och konkreta exempel.
- ✓ Träna de anställda i olika situationer som kan uppstå och hur erbjudanden kan presenteras i form av "skämt" eller liknande som ett test.
- ✓ Tydliggör till vem anställda kan vända sig för frågor om hur förmåner ska hanteras.
- ✓ Inkludera potentiellt skadliga organisationskulturer i riskanalysen för mutor och korruption.

4 Brå 2014:4, s. 83.

Bilaga - förteckning över rättsfall

2019

Värmlands tingsrätt, dom 2019-01-04 i mål nr B 5446-17
Södertörns tingsrätt, dom 2019-01-28 i mål nr B 16878–18
Svea Hovrätt, dom 2019-01-28 i mål nr B 230-18
Attunda tingsrätt, dom 2019-03-14 i mål nr B 6647-14
Norrköpings tingsrätt, dom 2019-05-08 i mål nr B 2723-18
Östersunds tingsrätt, dom 2019-05-31 i mål nr B 3029-18
Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2019-06-25 i mål nr B 55-19
Hovrätten för Västra Sverige, dom 2019-06-27 i mål nr B 1527-19
Hovrätten för Övre Norrland, dom 2019-09-02 i mål nr B 50-19
Malmö tingsrätt, dom 2019-09-06 i mål nr B 1194-19
Stockholms tingsrätt, dom 2019-10-11 i mål nr B 12785-18
Hovrätten för Övre Norrland, dom 2019-10-16 i mål nr B 267-19
Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2019-10-17 i mål nr B 3624-18
Västmanlands tingsrätt, dom 2019-10-22 i mål nr B 3581-19
Linköpings tingsrätt, dom 2019-11-07 i mål nr B 2674-19
Svea hovrätt, dom 2019-11-13 i mål nr B 270-19
Svea hovrätt, dom 2019-12-11 i mål nr B 6420-19

2018

Luleå tingsrätt, dom 2018-01-16 i mål nr B 2479-16
Svea hovrätt, dom 2018-02-27 i mål nr B 8032-17
Attunda tingsrätt, dom 2018-03-06 i mål nr B 10787-17
Malmö tingsrätt, dom 2018-03-12 i mål nr B 10338-17
Svea hovrätt, dom 2018-03-12 i mål nr B 4479-17
Svea hovrätt, dom 2018-04-17 i mål nr B 10966-16
Svea hovrätt, dom 2018-05-09 i mål nr B 7062-17
Svea hovrätt, dom 2018-05-29 i mål nr B 2444-18
Stockholms tingsrätt, dom 2018-09-26 i mål nr B 8055-18
Växjö tingsrätt, dom 2018-10-16 i mål nr B 1924-18
Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2018-11- 14 i mål nr B 1532-18
Malmö tingsrätt, dom 2018-11-16 i mål nr B 3100-18
Malmö tingsrätt, dom 2018-12-06 i mål nr B 8501-16
Luleå tingsrätt, dom 2018-12-12 i mål nr B 901-18

2017

Göteborgs tingsrätt, dom 2017-01-30 i mål nr B 12915-16
Stockholms tingsrätt, dom 2017-02-06 i mål nr B 2134-16
Svea hovrätt, dom 2017-02-14 i mål nr B 4634-16
Alingsås tingsrätt, dom 2017-03-24 i mål nr B 449-17
Kalmar tingsrätt, dom 2017-03-29 i mål nr B 3920-16
Göteborgs tingsrätt, dom 2017-03-31 i mål nr B 12588-16
Svea hovrätt, dom 2017-03-31 i mål nr B 2829-16
Svea hovrätt, dom 2017-04-27 i mål nr B 11009-15
Svea hovrätt, dom 2017-05-02 i mål nr B 10096-16
Uppsala tingsrätt, dom 2017-05-24 i mål nr B 6628-16
Solna tingsrätt, dom 2017-05-24 i mål nr B 6948-16
Hovrätten för Övre Norrland, dom 2017-05-29 i mål nr B 1041-16
Nacka tingsrätt, dom 2017-06-02 i mål nr B 5497-16
Södertörns tingsrätt, dom 2017-06-07 i mål nr B 5087-17
Uppsala tingsrätt, dom 2017-06-09 i mål nr B 6763-16
Svea hovrätt, dom 2017-06-27 i mål nr B 3885-17
Stockholms tingsrätt, dom (deldom) 2017-06-30 i mål nr B 3367-17
Hovrätten för Västra Sverige, dom 2017-08-28 i mål nr B 2419-17
Attunda tingsrätt, dom 2017-09-01 i mål nr B 9776-16
Svea hovrätt, dom 2017-09-21 i mål nr B 8447-16
Vänersborgs tingsrätt, dom 2017-09-21 i mål nr B 1256-17
Stockholms tingsrätt, dom 2017-10-25 i mål nr B 14134-16
Borås tingsrätt, dom 2017-11-08 i mål nr B 365-17
Kalmar tingsrätt, dom 2017-11-23 i mål nr B 1719-17
Stockholms tingsrätt, dom 2017-12-08 i mål nr B 4503-17
Vänersborgs tingsrätt, dom 2017-12-12 i mål nr B 3793-16

2016

Borås tingsrätt, dom 2016-01-12 i mål nr B 2943-15
Svea hovrätt, dom 2016-02-11 i mål nr B 8022-15
Attunda tingsrätt, dom 2016-03-03 i mål nr B 3404-14
Svea hovrätt, dom 2016-03-31 i mål nr B 8605-14
Hovrätten för Övre Norrland, dom 2016-05-25 i mål nr B 628-15
Svea hovrätt, dom 2016-06-17 i mål nr B 9692-15
Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2016-06-30 i mål nr B 3004-15

Svea hovrätt, dom 2016-07-25 i mål nr B 793-15
Skaraborgs tingsrätt, dom 2016-08-22 i mål nr B 1410-15
Hovrätten för Nedre Norrland, dom 2016-09-29 i mål nr B 377-16
Stockholms tingsrätt, dom 2016-11-16 i mål nr B 12511-14

2015

Svea hovrätt, dom 2015-05-29 i mål nr B 2213-14
Svea hovrätt, dom 2015-06-26 i mål nr B 7625-13
Göteborgs tingsrätt, dom 2015-09-03 i mål nr B 3371-15
Stockholms tingsrätt, dom 2015-10-06 i mål nr B 3895-15
Södertörns tingsrätt, dom 2015-10-12 i mål nr B 4575-15
Göta hovrätt, dom 2015-11-05 i mål nr B 3202-14
Svea hovrätt, dom 2015-11-09 i mål nr B 10736-14
Svea hovrätt, dom 2015-11-18 i mål nr B 7920-15
Göta hovrätt, dom 2015-12-07 i mål nr B 1160-15

2014

Falu tingsrätt, dom 2014-02-04 i mål nr B 1718-12
Göteborgs tingsrätt, dom 2014-03-10 i mål nr B 10097-13
Göteborgs tingsrätt, dom 2014-04-28 i mål nr B 15921-11
Svea hovrätt, dom 2014-05-14 i mål nr B 128-13
Södertörns tingsrätt, 2014-05-22 i mål nr B 525-14
Malmö tingsrätt, dom 2014-08-27 i mål nr B 7928-13
Hovrätten för Västra Sverige, dom 2014-09-18 i mål nr B 4830-13
Södertörns tingsrätt, dom 2014-10-17 i mål nr B 9583-13

2013

Göteborgs tingsrätt, dom 2013-01-17 i mål nr B 17904-10
Södertörns tingsrätt, dom 2013-03-19 i mål nr B 12914-11
Hovrätten för Övre Norrland, dom 2013-03-27 i mål nr B 588-12
Hovrätten för Västra Sverige, dom 2013-04-26 i mål nr B 2216-12
Hovrätten för Västra Sverige, dom 2013-05-13 i mål nr B 4392-12
Hovrätten för Västra Sverige, dom 2013-05-14 i mål nr B 2759-12
Hovrätten för Nedre Norrland, dom 2013-05-21 i mål nr B 1120-12
Svea hovrätt, dom 2013-05-31 i mål nr B 4899-12 + Stockholms tingsrätt, dom 2012-05-02 i mål nr B 3477-10
Göta hovrätt, dom 2013-08-15 i mål B 3418-12
Göteborgs tingsrätt, dom 2013-10-18 i mål nr B 13092-10

FRÅGOR OCH BESTÄLLNING AV MATERIAL

För mer information om IMM:s skrifter och material, besök www.institutetmotmutor.se.

Om du vill veta mer om IMM:s arbete eller är intresserad av att bli stödjande medlem kan du vända dig till vårt kansli.

IMM:s kansli finns hos Stockholms Handelskammare.
Kontaktperson: Natali Engstam Phalén, Generalsekreterare
Adress: Box 16050, 103 21 Stockholm
Tel: 08-555 100 45
E-post: info@institutetmotmutor.se
Webb: www.institutetmotmutor.se